

ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗ ΟΠΕΡΑ
ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΕΩΣ ΤΟ 1953

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Θεατρικών Σπουδών

Συνδιοργάνωση
Κρατική Ορχήστρα Αθηνών
Μέγαρο Μουσικής Αθηνών

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗ ΟΠΕΡΑ
ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΕΩΣ ΤΟ 1953

στο πλαίσιο του 6ου Κύκλου των Ελληνικών Μουσικών Γιορτών

ΜΕΓΑΡΟ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΘΗΝΩΝ
23-24 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2010

Ηλεκτρονική έκδοση Τμήματος Θεατρικών Σπουδών

Αθήνα 2011

Επιστημονική Επιτροπή

Βάλτερ Πούγνερ (Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών)- πρόεδρος

Πλάτων Μαυρομούστακος (Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών)

Χάρης Ξανθουδάκης (Ιόνιο Πανεπιστήμιο)

Μηνάς Ι. Αλεξιάδης (Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών)

Οργανωτική επιτροπή

Σπύρος Α. Ευαγγελάτος (Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών)-πρόεδρος

Βύρων Φιδετζής (Κρατική Ορχήστρα Αθηνών)

Νίκος Τσούγλος (Μέγαρο Μουσικής Αθηνών)

Στεφανία Μεράκου (Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη»)

Επιμέλεια -συντονισμός συνεδρίου: Μηνάς Ι. Αλεξιάδης

Γραμματειακή υποστήριξη: Λεωνίδα Παπαδόπουλος

Οι εισηγήσεις που παραδόθηκαν για την ηλεκτρονική δημοσίευση, αναρτήθηκαν όπως τις παρέδωσαν οι εισηγητές (δηλαδή χωρίς περαιτέρω επεξεργασία ή επιμέλεια των κειμένων).

Στη Βιβλιοθήκη του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Παν/μίου Αθηνών (Φιλοσοφική Σχολή-Πανεπιστημιόπολη) και στη Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη» (Μέγαρο Μουσικής) υπάρχει ηχογραφημένο, σε 9 CD, ολόκληρο του διήμερο Συνέδριο (και η τελική συζήτηση), για χρήση στον χώρο των Βιβλιοθηκών.

Επιμέλεια ηλεκτρονικής έκδοσης: Ιωσήφ Βιβιλάκης

ISBN 978 - 960 - 466 - 096 - 4

© Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, Αθήνα, 2011

<http://www.theatre.uoa.gr/>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΗΝΑΣ Ι. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ

Η όπερα *Μαραθών- Σαλαμής* του Παύλου Καρρέρ στην Εθνική Λυρική Σκηνή (2003/2005).

ΣΤΑΜΑΤΙΑ ΓΕΡΟΘΑΝΑΣΗ

Ο ρόλος του ντουέτου σε όπερες του Παύλου Καρρέρ και του Σπύρου Σαμάρα.

ΒΑΡΒΑΡΑ ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ

Μελοδραματικές παραστάσεις ιταλικών και ελληνικών θιάσων στην Κεφαλονιά (1900-1953).

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΙΑΚΟΥΜΟΠΟΥΛΟΥ

Δύο άγνωστοι Κεφαλλονίτες ηθοποιοί του Μουσικού Θεάτρου: Ο Γεράσιμος Κουρούκλης και ο Παναγής Σβορώνος.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΔΑΜΗΣ

Νέες ειδήσεις για τη μελοδραματική δραστηριότητα του θεάτρου Σαν Τζιάκομο μεταξύ 1799 και 1823.

ΝΙΚΟΣ Κ. ΚΟΥΡΚΟΥΜΕΛΗΣ

Οι πρόσφυγες στην Κέρκυρα Ιταλοί λόγιοι και το Μουσικό Θέατρο των Επτανησίων.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΛΕΩΤΣΑΚΟΣ

(Ξε)χάσαμε τήν Αθήνα...στόπ (ερευνώντας τα Επτάνησα)...

ΝΙΚΙΑΣ ΛΟΥΝΤΖΗΣ

Η κοινωνική μέθεξη στην όπερα, στη Ζάκυνθο, μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

ΠΛΑΤΩΝ ΜΑΥΡΟΜΟΥΣΤΑΚΟΣ

Το θέατρο είναι μόνο η αφορμή: αρχιτεκτονικές προτάσεις και κοινωνικές διεργασίες σχετικά με την σκηνή της Κέρκυρας (18ος – 19ος αι.).

ΔΙΟΝΥΣΗΣ Ν. ΜΟΥΣΜΟΥΤΗΣ

Η λυρική ζωή του θεάτρου «Απόλλων» (1835-1870). Η πρώτη δεκαετία.

ΑΥΡΑ ΞΕΠΑΠΑΔΑΚΟΥ

Maria Antonietta: Η τελευταία ιταλική όπερα και η δεύτερη ευρωπαϊκή απόπειρα του Παύλου Καρρέρ.

ΚΑΙΤΗ ΡΩΜΑΝΟΥ

Ο Ιταλικός φιλελληνισμός και η επανησιακή σκηνική μουσική η εμπνευσμένη από την Ελληνική Επανάσταση.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΣΕΙΡΑΓΑΚΗΣ

Ναπολέον Λαμπελέτ, ένας ανέστιος κοσμοπολίτης. Συμβολή στην καταγραφή της θεατρικής του δράσης.

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ–ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ

Επτανησιακές κωμωδίες μετ' ασμάτων και κωμειδύλλια: Η συμβολή τους στο επτανησιακό μουσικό θέατρο του 19ου αιώνα.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

Παύλος Καρρέρ (1829-1896): *«Δέσπω»*. *Πρώτον Ελληνικόν τραγικόν Μελόδραμα* (1875). Συνθετική πρόθεση και υλοποίηση εθνικής μουσικής.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΕΛΙΚΑΣ

Φρόσω, το κύκνειο άσμα του Διονυσίου Λαυράγκα.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Κ. ΦΙΣΤΟΥΡΗΣ

Η συμβολή του Σπύρου Σαμάρα στο νατουραλιστικό-βεριστικό κίνημα της ιταλικής και γαλλικής όπερας.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΧΑΡΚΙΟΛΑΚΗΣ

Εξετάζοντας μια προσφάτως ανακαλυφθείσα αναγωγή για πιάνο της *Πριγκίπισσας της Σασσώνος* του Σπύρου Σαμάρα.

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΟΜΙΛΗΤΩΝ

**Δύο άγνωστοι Κεφαλλονίτες ηθοποιοί του Μουσικού Θεάτρου: Ο Γεράσιμος
Κουρούκλης και ο Παναγής Σβορώνος.**

Δρ. Αικατερίνη Δ. Διακουμοπούλου

Αντικείμενο της παρούσας εισήγησης αποτελεί η ιστορία και η διαδρομή των Επτανησίων Γεράσιμου Κουρούκλη από τα Κουρουκλάτα και Παναγή Σβορώνου από τα Σβορωνάτα της Κεφαλονιάς, καλλιτεχνών του μουσικού θεάτρου αλλά και ευρύτερα της νεοελληνικής σκηνής του πρώτου μισού του 20^{ου} αι.

Ο Αντώνης Νίκας –ο σύζυγος της μεγάλης πρωταγωνίστριας Ροζαλίας Νίκα – έγραφε το 1933: «Από το έργο του ηθοποιού δεν μένει τίποτα πίσω του...όταν πέσει η αυλαία της ζωής, ένα σύννεφο λησμονιάς σκεπάζει το θεατρικό καλλιτέχνη. Ξεχνιούνται τα έργα του, τα καλλιτεχνικά και τα ανθρώπινα ακόμη...τον Γεράσιμο Κουρούκλη δεν τον γνώριζα! Δεν έτυχε να τον δω να παριστάνει. Ο φωνογράφος όμως των γλωσσών είχε φέρει τόσα καλά γι' αυτόν στα αυτιά μου...πως υπάρχει ένας ηθοποιός μορφωμένος, με αντίληψη, με ανατροφή οικογενειακή και κοινωνική, μελετηρός και πειθαρχικός, ο οποίος οποιοδήποτε ρόλο και αν αναλάβει θα σε βγάλει ασπροπρόσωπο... Τον τραβούσε όμως το καινούργιο, το άγνωστο... και έφυγε για μέρη που δεν είχε ξαναπάει θίασος...».¹ Ο Γεράσιμος Κουρούκλης γεννημένος στα τέλη του 19^{ου} αι.², ήδη το 1908 εντάσσεται στο αθηναϊκό θίασο του Γ. Γεννάδη, όπου πρωταγωνιστεί η Αικατερίνη Βερώνη. Το 1909 περιοδεύει στη Σμύρνη³ και την επόμενη χρονιά στην Κωνσταντινούπολη. Το καλοκαίρι του 1911 επιστρέφει στη γενέτειρά του με τον «Ελληνικό Δραματικό Θίασο» των

¹ Ο ξενιτεμένος Γεράσιμος Κουρούκλης. *Ελληνικόν Θέατρον*, αρ. φ. 163, 1/2/1933, σ. 4.

² Ο Έξαρχος παραθέτει για τον Κουρούκλη τις εξής ατεκμηρίωτες πληροφορίες: «γεννήθηκε το 1890. Εμφανίστηκε με το θίασο της Φωφώς Γεωργιάδου στην επιθεώρηση *Πολεμικά Παναθήναια των Άννινου-Δημητρακόπουλου-Τσοκόπουλου*. Έπαιξε τους ρόλους του αισιόδοξου και του αγύμναστου». Στον συμπληρωματικό τόμο αναφέρει: «Γεννήθηκε στη Σάμη της Κεφαλονιάς. Εμφανίστηκε στην σκηνή το 1908. Το 1917 συμμετείχε στο θίασο Αγνή Ρεζάν και έλαβε μέρος στην επιθεώρηση των Αιμ. Δραγάτη-Βιλλάρ *Ανθεστήρια*. Ο θίασος έδινε τις παραστάσεις του στο θέατρο Αλάμπρα της οδού Πατησίων που είχε μετονομαστεί εκείνη την περίοδο σε Ρεζάν. Το 1919 συνεργάστηκε με το θίασο Κ. Προβελέγγιου. Στη συνέχεια συγκρότησε δικό του θίασο και περιόδευσε στην Αμερική και στην Αίγυπτο». (βλ. Έξαρχος, Θεόδωρος. *Έλληνες ηθοποιοί: Αναζητώντας τις ρίζες, από τα τέλη του 18^{ου} αι. μέχρι το 1899*. Αθήνα: Δωδώνη, 1995, σ. 167 και στο *Συμπλήρωμα του Α' τόμου: Με προσθήκες και διορθώσεις*. Αθήνα: Δωδώνη, 1997, σ. 87).

³ Τα μέλη του θιάσου ήταν οι: Μ. Ροδάκης, Αικατερίνη Βερώνη, Γεράσιμος Κουρούκλης, Ι. Μαυροκέφαλος, Γρ. Σταυρόπουλος, Ολ. Κρητικοπούλου, Στ. Καλουτάς, Γ. Βάμβας, Γ. Γεννάδης. Τον Οκτώβριο του 1909 ο θίασος εμφανίζεται στη Σμύρνη με το έργο του Γ. Γεννάδη *Οι αριστοκράται μας*, το οποίο τυπώθηκε τον επόμενο χρόνο στην Κωνσταντινούπολη. (βλ. Σιδέρης, Γιάννης. *Ιστορία του Νεοελληνικού Θεάτρου: 1794-1944*. τόμ. Β', μέρος Α'. Αθήνα: Κατανιώτης, 1999, σ. 110).

Γεννάδη-Βερόνη και δίνει παραστάσεις⁴ στο υπαίθριο θέατρο «Απόλλων», στο Αργοστόλι. Το 1917 είναι από τους πρώτους ηθοποιούς⁵ που εγγράφεται στο νεοσύστατο Σωματείο Ελλήνων Ηθοποιών, συνεργάζεται με το θίασο Αγνή Ρεζάν-Λουδοβίκο Λούη και εμφανίζεται συστηματικά στα αθηναϊκά θέατρα «Ρεζάν»⁶ και «Πανελλήνιον»⁷. Το 1919 προσλαμβάνεται από το θίασο της Ροζαλίας Νίκα παίζοντας σε έργα πρόζας και σταδιακά αρχίζει να εξειδικεύεται σε ρόλους του ελαφρού μουσικού θεάτρου και να ταυτίζεται με επιθεωρησιακούς τύπους, αναλαμβάνοντας όμως πάντα δευτεραγωνιστικούς ρόλους. Την ίδια εποχή στο θίασο της Ροζαλίας Νίκα εντάσσεται και ο «τεχνικότατος βαθύφωνος» Παναγής Σβορώνος,⁸ ο οποίος όμως

⁴ Την παραμονή του θιάσου στο Αργοστόλι επιχορηγούσε ο Δήμος Κεφαλονιάς (βλ. Βερόνη-Γενάδη. *Ζιζάνιον*, αρ.φ. 630 (η αρίθμηση της εφ. *Ζιζάνιον* είναι ανακόλουθη), 4/6/1911, σ. 3). Η έναρξη των παραστάσεων έγινε στις 23/6/1911 με το *Ντέιβιντ Γκάρικ* (βλ. Θεατρικά. *Ζιζάνιον*, αρ.φ. 633, 25/6/1911, σ. 4). Στις 25/6/1911 ο θίασος εμφανίζεται με το τρίπρακτο ιταλικό δράμα *Οι άτιμοι* σε μετάφραση του Μπάμπη Αννίνου. (Γεράσιμος Κουρούκλης: Σεραφίνος). (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 33/34-4673) και την κωμωδία *Γεροντοκόρη*. Οι παραστάσεις συνεχίστηκαν και τον Ιούλιο. Στις 2/7/1911, *Ο Αρχιεργάτης* και στις 3/7/1911 *Η Φαιδώρα*. (βλ. Θεατρικά. *Ζιζάνιον*, αρ.φ. 634, 2/7/1911, σ. 4). Στις 16/7/1911 παρουσιάζεται η τετράπρακτη κωμωδία *Η κυρία δε με μέλει*. (Γεράσιμος Κουρούκλης : Κόμης Δε Νάιπερχ). (Θ.Μ. κωδ. πρ.: θέση: 33/24-4671), η μετάφραση είχε γίνει από τον ειρηνοδίκη της Ερισσού Κ. Γιαννάκη (βλ. Από Σαββάτου εις Σάββατον. *Ζιζάνιον*, αρ.φ. 695, 16/7/1911, σ. 4). Στο θίασο έπαιζαν οι : Βερόνη, Γενάδης, Κουρούκλης, Πεταλάς, Σταυρόπουλος, το ζεύγος Δαμάσκου κ.α. Φαίνεται η τελευταία παράσταση που έδωσε ο θίασος στην Κεφαλονιά να είναι στις 23/7/1911 με την *Ανδριανή Λεκουβρέρ* (βλ. Διάφορα. *Ζιζάνιον*, αρ.φ. 635, 23/7/1911, σ. 4).

⁵ Σταματοπούλου-Βασιλάκου, Χρυσόθεμις. *Σωματείο Ελλήνων Ηθοποιών: Ογδόντα Χρόνια, 1917-1997*. Ιστορική Αναδρομή από ομάδα Θεατρολόγων. Αθήνα: Κ. & Π. Σμπίλιας, 1999, σ. 84. Συγκεκριμένα ο Κουρούκλης είχε Α.Μ. 85 και εγγράφηκε στο Σ.Ε.Η. την 1/3/1917. (βλ. επίσης Έξαρχος, Θεόδωρος. Έλληνες ηθοποιοί: Αναζητώντας τις ρίζες, από τα τέλη του 18^{ου} αι. μέχρι το 1899, ό.π., σ. 167).

⁶ Στο θέατρο «Ρεζάν» συμμετείχε στις παραστάσεις: *Η Άγνωστος*, το τετράπρακτο δράμα του Α. Bisson, στις 4/4/1917 (Γεράσιμος Κουρούκλης: Ραϋμόνδος) (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 34/8-4805) και *Η Κυρία Προέδρου*, τρίπρακτη κωμωδία, στις 5/4/1917, (Γεράσιμος Κουρούκλης: Οκτάβιος), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 34/8-4805).

⁷ Στο θέατρο «Πανελλήνιον» συμμετείχε στις παραστάσεις: *Νυχτερινά Γυμνάσια*, (Γεράσιμος Κουρούκλης: Βαρνέ, Υπολογαγός) (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 21/6-3274), *Ντέντεκτιβ ή Το μαργαριταρένιο κολιέ*, τρίπρακτη κωμωδία του Γρ. Ξερόπουλου, με 12 άσματα, (Γεράσιμος Κουρούκλης: Ευγένης, φίλος Πατρόκλου) (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 21/6-3280), *Αντίο Γλαρέντζα*, του Π. Δημητρακόπουλου και σε μουσική του Ι. Οικονομάκου (Γεράσιμος Κουρούκλης: Μιχαλάκης, Ιατρός – Συνταγματάρχης – Αστυνόμος) (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 21/6-3273), *Η Λύρα του Γερο-Νικόλα*, κωμειδύλλιο του Δ. Κόκκου, στις 18/4/1917, (Γεράσιμος Κουρούκλης: Γιώργης), (Θ.Μ., κωδ. π ρ.: θέση: 21/6-3275), *Ο ρακοσυλλέκτης των Παρισίων*, στις 22/4/1917, (Γεράσιμος Κουρούκλης: Ερρίκος Βερβίλ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 21/6-3275), *Ο κύριος με τα κομμένα*, τρίπρακτη κωμωδία ακατάλληλος δια δεσποινίδας, στις 24/4/1917, (Γεράσιμος Κουρούκλης: Ντεκέντ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 21/6-3278), *Η κυρία Μογκοντέν* τρίπρακτη κωμωδία, στις 25/4/1917 (Γεράσιμος Κουρούκλης: Σαβινύ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 21/6-3282), *Η Άγνωστος*, το τετράπρακτο δράμα του Α. Bisson, στις 26/4/1917 (Γεράσιμος Κουρούκλης: Ραϋμόνδος) (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 21/6-3282), *Δεν είμαι εγώ!*, τρίπρακτη κωμωδία του Γρηγορίου Ξερόπουλου, στις 27/4/1917 (Γεράσιμος Κουρούκλης: Πετράκης Παπαπέτρον, Καθηγητής ξένων γλωσσών) (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 21/6-3276), *Ο Παράδεισος του Μωάμεθ*, τρίπρακτη κωμωδία, στις 29/4/1917 (Γεράσιμος Κουρούκλης: Κρικ, Θηριοδασκαστής) (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 21/6-3281).

⁸ Ο Έξαρχος παραθέτει για το Σβορώνο τις εξής ατεκμηρίωτες πληροφορίες: «...γεννήθηκε το 1887. Το 1913 έπαιξε στο έργο του Πόλ. Δημητρακόπουλου *Βουλγάρα* στο θέατρο Συντάγματος, με πρωταγωνιστές τους Νίκ. Πλέσσα, Αγνή Ροζάν και Νικ. Κόκκο. Γράφηκε στο Σωματείο Ελλήνων Ηθοποιών το 1918». Στο συμπληρωματικό τόμο αναφέρει: «Γεννήθηκε στο Αργοστόλι και βγήκε στην σκηνή το 1907. Το 1919

σύντομα εξελίσσεται σε πρωταγωνιστής του θιάσου. Ο Σβορώνος⁹ κατάφερε να συνεργαστεί για σύντομο χρονικό διάστημα το 1910 με τη Ροζαλία Νίκα¹⁰ και στη συνέχεια το 1913 με τους Αγνή Ρεζάν και Νικόλαο Πλέσσα.¹¹ Η νέα σύμπραξή του με τη Ροζαλία Νίκα το 1918¹² διήρκεσε εννιά ολόκληρα χρόνια χαρίζοντάς του πρωταγωνιστικούς ρόλους σε κωμικά και δραματικά ειδύλλια, οπερέτες και επιθεωρήσεις.

Ο θίασος της Ροζαλίας Νίκα με τους δύο Κεφαλλονίτες στα τέλη του 1919 περιοδεύει στην Αλεξάνδρεια¹³ και στις αρχές του 1920 δίνει παραστάσεις στο Κάιρο¹⁴ παρουσιάζοντας

εργάστηκε στο θέατρο Γκρέκα του Φαλήρου και στη συνέχεια προσελήφθη στο θίασο Έδμ. Φυρστ-Ροζαλίας Νίκα, όπου παρέμεινε μέχρι το 1921. Το 1922 εμφανίστηκε στο θέατρο Πανόραμα». (βλ. Έξαρχος, Θεόδωρος, *Έλληνες ηθοποιοί: Αναζητώντας τις ρίζες, από τα τέλη του 18^{ου} αι. μέχρι το 1899*, ό.π., σ. 154 και στο *Συμπλήρωμα του Α' τόμου: με προσθήκες και διορθώσεις*, ό.π., σ. 157).

⁹ Ο Παναγιώτης (Παναγής Σβορώνος) ήταν γιος του Γεράσιμου και είχε αδελφό τον Ξενοφώντα, ο οποίος ήταν και αυτός ηθοποιός με μικρότερη δράση (βλ. Πέθανε ο Γεράσιμος Σβορώνος. *Ελληνικόν Θέατρον*, αρ.φ. 175, 1/11/1933, σ. 4). Σύμφωνα με τον Έξαρχο «ο Ξενοφών Σβορώνος γεννήθηκε το 1893 και εμφανίστηκε το 1914 με το θίασο του Ζάχου Θάνου, στο Θέατρο Λαού, πρώην κήπος Βούζινου. Έπαιξε στην επιθεώρηση του Θάνου *Η σκούπα του Μεταξουργείου*. Γράφτηκε στο Σωματείο Ελλήνων Ηθοποιών 28-3-1930». (βλ. Έξαρχος, Θεόδωρος, *Έλληνες ηθοποιοί: Αναζητώντας τις ρίζες, από τα τέλη του 18^{ου} αι. μέχρι το 1899*, ό.π., σ. 177), την ίδια παράσταση αναφέρει και ο Χατζηπανταζής, χωρίς όμως να καταγράφεται το μικρό όνομα του ηθοποιού Σβορώνου (είτε πρόκειται για τον Παναγή είτε για τον Ξενοφώντα). (βλ. Χατζηπανταζής, Θεόδωρος. *Η Αθηναϊκή Επιθεώρηση: Εισαγωγή*. Αθήνα: Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, 1977, σ. 224).

¹⁰ Εμφανίστηκε με το θίασο της Ροζαλίας Νίκα στις 12/9/1910 στο πεντάπρακτο δράμα *Το στοιχείο του πύργου* στο Θέατρο Μπαζαίου. (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/1-3447).

¹¹ Θέατρο «Συντάγματος», 11/9/1913, *Η Βουλγάρα* (Παναγής Σβορώνος: Κασκάνης, Βούλγαρος Στρατηγός), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 21/9-3272).

¹² Το 1918 γράφτηκε και ο Σβορώνος στο Σ.Ε.Η. (βλ. Θ.Μ., φακ. αρ. 106, υποφάκ. 10 και Σταματοπούλου-Βασιλάκου, Χρυσόθεμις, *Σωματείο Ελλήνων Ηθοποιών: Ογδόντα Χρόνια, 1917-1997*. Ιστορική Αναδρομή από ομάδα Θεατρολόγων, ό.π., σ. 86).

¹³ Στην Αλεξάνδρεια, στις 6/12/1919 ο θίασος εμφανίζεται στο Θέατρο «Αλάμπρα» με το έργο του Α. Bisson *Η Άγνωστος* (Γεράσιμος Κουρούκλης: Ραϋμόνδος, Παναγής Σβορώνος: Βίκτωρ, Καμαριέρης), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/22-3390), ακολούθησε στις 11/12/1919 στο Theatre Casino Belle-Vue *Η Γκόλφω*, το δραματικό ειδύλλιο του Σπ. Περεσειάδη (Γεράσιμος Κουρούκλης: Κίτσος, Παναγής Σβορώνος: Γιωργούλας), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/34-3390).

¹⁴ Στο Κάιρο δόθηκαν οι εξής παραστάσεις: στο θέατρο «Πριντάνια» στις 10/1/1920 επίσης η αθηναϊκή επιθεώρηση *Ο Παπαγάλος του 1918-1919* (Γεράσιμος Κουρούκλης: Καφεπότης, ένα θεατρόφιλος. Παναγής Σβορώνος: Καθηγητής, Σαλπικτής, Μερακλής, Μωρό, Θεΐος της ανηψιάς του), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/2-10057). Πάλι στο θέατρο «Πριντάνια» στις 22/1/1920 ανέβηκε το τρίπρακτο δράμα του Henry Bernstein *Ισραήλ*. Μάλιστα σε εκείνη την παράσταση πρωτοεμφανίστηκε ο Νικόλαος Ροζάν. (Γεράσιμος Κουρούκλης: Κόμης Γκριζενουά, Παναγής Σβορώνος: Μαρκήσιος Μωβ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/2-3445), στο ίδιο θέατρο στις 25/1/1920 παρουσιάστηκε τροποποιημένος και μετονομασμένος ο *Παπαγάλος* ως *Ο Νέος Παπαγάλος του 1918-1919*, όπου είχε εμπλουτιστεί με 15 νέες σκηνές. (Γεράσιμος Κουρούκλης: Καφεπότης, Παναγής Σβορώνος: Καθηγητής, Σαλπικτής, Μερακλής, Μωρό, Θεΐος). (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/2-9515). Η τελευταία παράσταση που δόθηκε στο θέατρο «Πριντάνια» την 1/2/1920 ήταν το τρίπρακτο δράμα *Χασούνα η Μαροκινή*. (Γεράσιμος Κουρούκλης: Αρνώ Μείροναί ντε Σαιν Ζιλ. Παναγής Σβορώνος: Κορντάνο, Ξενοδόχος), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/2-3444). Οι υπόλοιπες παραστάσεις παίχτηκαν στο θέατρο Κουρσαάλ: στις 11-24/2/1920 *Τα Νέα Παναθήναια* (Γεράσιμος Κουρούκλης: Πολίτης, Εισηγητής. Παναγής Σβορώνος: Τραπεζίτης, Κύριος Κόντες, Θεΐος, Ξυπόλυτος) (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/21-9993 και 22/21-21045), στις 10-23/2/1920 τον *Οθέλλο* (Γεράσιμος Κουρούκλης: Λουδοβίκος. Παναγής Σβορώνος: Αξιωματικός), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/21-3392) και η αποχαιρετιστήρια, η οποία μάλιστα ήταν η τιμητική του Παναγή Σβορώνου δόθηκε στις 14-27/2/1920 με τον *Ανάμικτο Παπαγάλο*,

κυρίως παραλλαγές των γνωστών αθηναϊκών επιθεωρήσεων *Παπαγάλος* και *Παναθήναια*. Ακολουθεί πολύμηνη παραμονή στην Κωνσταντινούπολη, όπου η Νίκα συνέπραξε με τον Έδμοντ Φυρστ δίνοντας παραστάσεις στο θέατρο Βαριετέ.¹⁵ Ο Σβορώνος ακολουθεί πιστά ενώ ο Κουρούκλης έχει εγκαταλείψει το θίασο και έχει επιστρέψει στην Αθήνα, όπου συνάπτει νέα συνεργασία με τον Χριστόφορο Ταβουλαρίδη και την γυναίκα του Βρυσούλα Παντοπούλου.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1920, την περίοδο δηλαδή όπου η επιθεώρηση αρχίζει να ανακάμπτει ως είδος η σύμπραξη Νίκα-Φυρστ στην Κωνσταντινούπολη προτάσσει στο ρεπερτόριο της εμπλουτισμένες δοκιμασμένες επιθεωρήσεις, οι οποίες στις εστίες της Διασποράς ήταν πάντα ευπρόσδεκτες λόγω του «ειδησεογραφικού» τους χαρακτήρα: *Παναθήναια*, *Παπαγάλος*, *Λίγο απ' όλα*, *Πανόραμα*, επιθεωρήσεις στις οποίες ο Σβορώνος πρωταγωνιστεί.¹⁶ Μάλιστα η επιτυχία του Σβορώνου, κυρίως στο ρόλο του Τζανέτου στα *Παναθήναια* συνεχίστηκε και στην Αθήνα το 1922.¹⁷ Το καλοκαίρι του 1924 ο θίασος της Ροζαλίας Νίκα επισκέπτεται ξανά την Αίγυπτο σημειώνοντας μεγάλη επιτυχία με την

όπου συνδυάζονταν σκηνές και τραγούδια από τις επιθεωρήσεις *Παπαγάλος* και *Παναθήναια*. (Γεράσιμος Κουρούκλης: Καφεπότης. Παναγής Σβορώνος: Δάσκαλος, Ουδέτερος, Μοντέρνο Κοθόνι, Ματαιϊότης, Τοιχοκοαλήτης, Μερακλής). (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/21-9424).

¹⁵ Στο θέατρο «Βαριετέ» στο Πέραν της Κωνσταντινούπολης παρουσιάστηκαν τα εξής: στις 27/11/1920 η επιθεώρηση *Παπαγάλος*, (Παναγής Σβορώνος: Κοθόνι Β', Μωρό), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/45-3480, 3482, 20949, 20964), στις 28/11/1920 η *Ορδινάτζα* (Παναγής Σβορώνος: Κουλούρης), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/45-3452), στις 19/12/1920 *Η Γκόλφω* και επαναλήφθηκε στις 27/12/1920, 24/1/1921 και 14/2/1921, (Παναγής Σβορώνος: Α' Περιηγητής), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/45- 3456, 20947, 20948, 20949), στις 20/12/1920 το τετράπρακτο δράμα του Α. Bisson *Η Άγνωστος* και επαναλήφθηκε στις 21/2/1921, (Παναγής Σβορώνος: Μεριβέλ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/45- 3457, 3478, 20955), στις 26/12/1920 *Η Μαρία η Πενταγιώτισσα*, (Παναγής Σβορώνος: Διερμηνεύς), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/45-3459), στις 29/12/1920 *Η Τύχη της Μαρούλας*, επαναλήφθηκε την 1/1/1921 και στις 23/2/1921, (Παναγής Σβορώνος: Αντώνης Παραμάγειρος), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/45- 3463), Στις 3/1/1921, *Η κυρία προέδρου*, (Παναγής Σβορώνος: Μπιενασίς), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/45-3466, 20937), στις 5/1/1921 την τρίπρακτη κωμωδία *Θέλω να τον δω*, επαναλήφθηκε στις 16/1/1921, (Παναγής Σβορώνος: Θεόδουλος Καμαριέρης), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/45- 3467, 20919), στις 24/1/1921 *Η κυρία του Μαζίμ*, επαναλήφθηκε στις 29/1/1921 και 31/1/1921, (Παναγής Σβορώνος: Αβάς, υπηρέτης), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/45- 3482, 20923), στις 12/2/1921 η μονόπρακτη κωμωδία *Εις δημοπρασίαν* (Παναγής Σβορώνος: Πουνέντης Επαρχιώτης), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/45- 3474), στις 14/2/1921 *Σιμόνη*, (Παναγής Σβορώνος: Μπιρέν, Ιδιοκτήτης), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/45- 3475, 3480). Την ίδια ημέρα παρουσιάστηκε και η μονόπρακτη κωμωδία *Το κοκαλάκι της νυχτερίδας*, με πρωταγωνιστή στο ρόλο του Δασκάλου τον Παναγή Σβορώνο. Στο πρόγραμμα υπάρχει η πληροφορία ότι ο Σβορώνος είχε εμφανιστεί στον ίδιο ρόλο και στην Ιταλία. Στις 21/2/1921, *Φτωχόκοσμος*, (Παναγής Σβορώνος: Γιώργος, υπηρέτης ζυθοπωλείου), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/45- 3478, 20958). Για τις Παραστάσεις του Θιάσου Ροζαλίας Νίκα και Έδμοντ Φυρστ στην Κωνσταντινούπολη βλ. Πεζοπούλου, Γιούλη. *Το Θέατρο στην Κωνσταντινούπολη: 1900-1922*. τόμ. Β', Παραστασιογραφία. Δ.Δ. Παν. Αθηνών, Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, 2004, σ. 742-758.

¹⁶ Ο Σβορώνος στον *Παπαγάλο* έπαιζε τους ρόλους: Καθηγητής, Σαλπικτής, Μερακλής, Θεϊός της ανιψιάς του, Μωρό. Στο *Πανόραμα*: Μερακλής, Ελενάκι, Θεόδωρα, Κόλιας. Στο *Λίγο απ' όλα*: Τρουμπετιέρης, Εβραίος, Στερλίνα, (φεγγάρι με νέα τετράστιχα της ημέρας). Στα *Παναθήναια* ταυτίστηκε με το ρόλο του Τζανέτου. (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/45- 3480, 3482, 20949, 20964, 22/21-9424, 9993, 21045).

¹⁷ Σεيراγάκης, Μανώλης. *Το ελαφρό μουσικό θέατρο στη Μεσοπολεμική Αθήνα: Τα γεγονότα και τα ζητήματα*. Τόμ. Α'. Αθήνα: Καστανιώτης, 2009, σ. 154.

επιθεώρηση *Φιπ-φαπ* στην οποία πάλι πρωταγωνιστούσε ο Σβορώνος.¹⁸ Τα επόμενα χρόνια η Νίκα παύει σταδιακά να εντάσσει επιθεωρήσεις στο ρεπερτόριο της με αποτέλεσμα ο Σβορώνος να παραγκωνίζεται σε τριταγωνιστικούς ρόλους από τους ηθοποιούς που είχαν εξειδικευθεί στην πρόζα,¹⁹ με μοναδική εξαίρεση την περίοδο της συνεργασίας της Νίκα με το Θεόφραστο Σακελλαρίδη, στα μέσα του 1925.²⁰ Το αποτέλεσμα ήταν το 1927, έπειτα από εννέα χρόνια αδιάλειπτης συνεργασίας ο Σβορώνος να εγκαταλείπει το θίασο της Ροζαλίας Νίκα και να αποφασίσει να περιοδεύσει στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου τόσο τα επιθεωρησιακά, όσο και τα οπερετικά έργα έβρισκαν ακόμα πρόσφορο έδαφος.

Απ' την άλλη ο Γεράσιμος Κουρούκλης το 1922 εγκατέλειψε την Ελλάδα περιοδεύοντας ως μέλος του θιάσου Ταβουλαρίδη-Παντοπούλου. Ο οπερετικός θίασος ταξίδεψε στο Σουδάν, την Αιθιοπία (Αβησσυνία), την Ανατολική Αφρική, (σημερινές χώρες Τανζανία, Κένυα, Ουγκάντα, Μπουρούντι και Ρουάντα), στην Τράνσβααλ στη Νότια Αφρική και το 1922 βρέθηκε στην Αυστραλία. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Κουρούκλης θεωρείται ο στυλοβάτης του νεοελληνικού θεάτρου στο Σίδνεϋ.²¹ Η πρωτοφανής αυτή περιοδεία συνεχίστηκε την άνοιξη του 1924 με την άφιξη του θιάσου στην Καλοφόρνια, δηλαδή σε ανατολική πολιτεία, και δεν θα μπορούσε βέβαια να είναι η Νέα Υόρκη –όπως συνηθιζόταν- αφού οι ηθοποιοί είχαν αποπλεύσει από το Σίδνεϋ.

Τον Οκτώβριο του 1924 ο θίασος οπερέτας την Παντοπούλου εγκαθίσταται μόνιμα στο Σικάγο,²² όπου εμφανιζόταν συστηματικά για δύο χρόνια παρουσιάζοντας κυρίως έργα του

¹⁸ Στο θέατρο της Αλεξάνδρειας «Μέγας Αλέξανδρος», στις 21/7/1924. Ο Σβορώνος στην επιθεώρηση *Φιπ-φαπ* έπαιζε το Σουφραζέτο και το Τραμ. (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/35- 3481).

¹⁹ Αξιοσημείωτη είναι η συνεργασία την Νίκα με τον Αιμίλιο Βεάκη το 1925 στο «Αλκαζάρ» στην Αθήνα, *Ο Αρχηγός*. (Παναγής Σβορώνος: Βερνιέλ Βουλευτής) (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 10/10-2138).

²⁰ Σύμπραξη Ροζαλίας Νίκα- Θεόφραστου Σακελλαρίδου. Στις 30/5/1925 ανέβηκε στο Θέατρο Αλκαζάρ η μουσική φάρσα *Το κόλπο* (Παναγής Σβορώνος: Χαράλαμπος Στραπάτσας) (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 22/13-3422).

²¹ Για την περιοδεία στην Αυστραλία βλ. Kanarakis, George. The theatre of Australia Hellenism in Historical Perspective, *Etudes Helleniques/Hellenic Studies*, vol. 16, n. 2, Aut. 2008, p. 177 και Jupp, James. *The Australian People: An encyclopedia of the nation, its people and their origins*. 2nd ed. Angus and Robtson, 2001, p. 411 και Tamis, Anastasios. *The Greek in Australia*. Cambridge Univesrity Press, p. 144.

²² Ο θίασος Παντοπούλου πρωτοεμφανίστηκε στο Σικάγο στις 2/11/1924 στο Garrick Theatre με την οπερέτα *Αγνή Σουζάνα*. (Διαφήμιση. *Ταχυδρόμος (Σικάγο)*, αρ.φ. 54, 1/11/1924, σ. 2 και Chicago, Ill.: Ο ελληνικός θεατρικός θίασος έφθασεν εις την πόλιν. *Εθνικός Κήρυξ (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 3475, 31/10/1924, σ. 5). Στις 9/11/1924 παρουσιάζουν *Τα Πανελλήνια* (βλ. *Ταχυδρόμος (Σικάγο)*, αρ.φ. 60, 8/11/1924, σ. 5), όπου μάλιστα ενώ όλοι οι ηθοποιοί στο σύνολό τους (Ποφάντη, Καρνέρη, Ιωαννίδης, Πάρλας, ζεύγος Κουρούκλη) έλαβαν θετικές κριτικές, η Παντοπούλου χαρακτηρίστηκε αρνητικά για την ερμηνεία της στο τραγούδι *Μακριά κι αν είσαι*, εξ αιτίας των «αυθαίρετων τροποποιήσεων» που έκανε (βλ. Θέατρον: «Τα Πανελλήνια» του Β. Σάνθη. *Ταχυδρόμος (Σικάγο)*, αρ.φ. 61, 10/11/1924, σ. 2). Οι παραστάσεις του θιάσου συνεχίστηκαν στο Aryan Grotto Theatre με τα έργα *Αγαπητικός της Βοσκοπούλας*, την μονόπρακτη κωμωδία *Η Ανάστασις του Λαζάρου*, τους *Ερωτευμένους Μυλωνάδες* (στο Garrick Theatre, σε μουσική του Σπύρου Μπεκατώρου, ο οποίος διέμενε στο Σικάγο) (βλ. Διαφήμιση. *Ταχυδρόμος (Σικάγο)*, αρ.φ. 61,

μουσικού θεάτρου συνεργαζόμενος με τον Σπύρο Μπεκατώρο (από την Κέρκυρα).²³ Στο διάστημα αυτό ο Κουρούκλης²⁴ σε κάθε του εμφάνιση κατάφερνε να κερδίζει τις εντυπώσεις και να συγκεντρώνει τις καλύτερες κριτικές. Ωστόσο η δράση του θιάσου στο Σικάγο έληξε άδοξα αφού ο Ταβουλαρίδης²⁵ συνήθιζε να ανεβάζει διαρκώς τις ίδιες οπερέτες αλλάζοντας μόνο τους τίτλους με αποτέλεσμα το 1926 η έκδηλη δυσαρέσκεια του κοινού²⁶ να εξαναγκάσει το θίασο σε

10/11/1924, σ. 4 και αρ.φ. 65, 14/11/1924, σ. 4). Στις 23/11/1924 η Ελληνική Οπερέτα παρουσίασε στο Garrick την αθηναϊκή επιθεώρηση *Πι και φι* και εν συνεχεία το δράμα *Η καταδίκη του Κολοκοτρώνη και του Πλαπούτα* αλλά και τη βιενέζικη οπερέτα *Η πριγκίπισσα της Τσάρδας* (βλ. Διαφήμιση. *Ταχυδρόμος (Σικάγο)*, αρ.φ. 71, 21/11/1924, σ. 4).

²³ Ο φημισμένος βιολιστής είχε γεννηθεί στην Κερκύρα. Το 1910 μετέβη στην Αμερική ως διευθυντής της χορωδίας της Ελληνικής Εκκλησίας Ν. Υόρκης. Για πολλά χρόνια διέμεινε στο Σικάγο και πέθανε στη Νέα Υόρκη το 1938.

²⁴ Στον ίδιο θίασο εργαζόταν και η σύζυγος του Κουρούκλη η Λίζα (Χριστοφορίδου;) Κουρούκλη. Η Λίζα Κουρούκλη παράλληλα με την οπερέτα Παντοπούλου δραστηριοποιήθηκε στους ερασιτεχνικούς θιάσους του Εκπαιδευτικού Εργατικού Συνδέσμου, προσφέροντας έτσι εθελοντική εργασία στη σοσιαλιστική εφημερίδα «Εμπρός (Νέα Υόρκη)». Συνήθως πρωταγωνιστούσε σε νατουραλιστικά σοσιαλιστικά δράματα των Μελά, Ταγκόπουλου, Σκίπη κ.α. (Ομίλος Ελλήνων Ερασιτεχνών του Εργατικού Εκπαιδευτικού Συνδέσμου του Detroit (Mich.), στην αίθουσα εκδηλώσεων του St. Andrews Hall. Στο τρίπρακτο δράμα του Δημητρίου Ταγκόπουλου *Ο Αυτρωμός. Εμπρός (Νέα Υόρκη)*, αρ. φ. 363, 25/12/1926, σ.6). Το 1932 είναι η τελευταία χρονιά που η Λίζα χρησιμοποιεί το επίθετο Κουρούκλη και συνεργάζεται με το Γεράσιμο Κουρούκλη (προφανώς χώρισαν). Μάλιστα από το 1937 η Λίζα Χριστοφορίδου εργαζόταν στον ανταγωνιστικό θίασο «Απόλλων», ο οποίος κατά κύριο λόγο ήταν σοσιαλιστικός και παράλληλα συνέχισε να εμφανίζεται σε χοροεσπερίδες υπέρ της εφημερίδας *Εμπρός (Νέα Υόρκη)*. (*Εμπρός (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 1151, 9/4/1937, σ. 4 και αρ.φ. 1254, 12/4/1938 σ. 6). Η Λίζα Κουρούκλη διέθετε καλλιεργημένη φωνή και συνήθως πρωτοστατούσε στις επιθεωρήσεις και τις οπερέτες. Στην ελληνική αγορά κυκλοφορεί ένα cd με τον τίτλο: «Τραγούδια από την ελληνική επιθεώρηση στις Η.Π.Α. – Ελληνικός φωνόγραφος», με ηχογραφήσεις της περιόδου 1927-1937, από την εταιρία Hellenic Records. Στην ηχογράφηση αυτή συμμετείχε και η Λίζα Κουρούκλη: Δολλάριο / Dollar (Π.Κυριακού) Πέτρος Κυριακός (1931), Παλιά στρατώνα / Old army camp (Δημ.Ζάττα - Ορφ.Καραβία) Γιαννάκης Ιωαννίδης, Λίζα Κουρούκλη, Μάκης Καρνέρης (1929), Τσιμπλιάρι Χιροχίτο / Bleary eyed Hirohito (Φ.Αργυρόπουλου Δημ.Ζάττα) Φώτης Αργυρόπουλος (1942), Αθάνατο Ρωμαίικο / Immortal Greece (Ιερ.σχίζα - Ιωάν. Αναστασιάδη) Πέτρος Κυριακός (1929), Ήμουνα μόρτης μια φορά / I used to be a rogue (Δ.Ζάττα) Γιαννάκης Ιωαννίδης (1929), Ο υμνούμενος / The hymnist (Π.Κυριακού) Πέτρος Κυριακός & ανδρική χορωδία Θιάσου Βρ. Παντοπούλου (1929), Λίγο απ' όλα / A little of everything (Ν.Χατζηαποστόλου - Ορφ. Καραβία) Γιαννάκης Ιωαννίδης, Λίζα Κουρούκλη (1929), Η καρδιά του μάγκα / Maga's heart (Μυταράκη - Ζάκη) Πέτρος Κυριακός & Θιάσος Βρυσίδας Παντοπούλου (1929), Το τρελλοκόριτσο / Mad girl Μαρίκα Παπαγίκα, Μάκη Καρνέρη (1928), Μούργο Μουσολίνι / Rude Mussolini (Φ.Αργυρόπουλου - Δημ.Ζάττα) Φώτης Αργυρόπουλος (1942), Άκου τι θέλω σα παντρευτούμε / What I wish when we 'll be married (Δημ.Ζάττα - Ορφ.Καραβία) Γιαννάκης Ιωαννίδης, Λίζα Κουρούκλη (1928), Ύμνος στη ρετσίνα / Hymn to retsina Γιαννάκης Ιωαννίδης, Λίζα Κουρούκλη (1931), Ο Πινόκλης / Pinnacle man (Δ.Ζάττα) Γιαννάκης Ιωαννίδης (1929), Τα μπαρμπεράκια / The barbers (Γρ.Κωνσταντινίδη) Κώστας Καζής, Νίκος Χαμπάς με τη μαντολινάτα Ιερόθεου Σχίζα (1927), Θα λέμε μη χειρότερα / we 'll say "no worse" (Δ.Ζάττα) Γιαννάκης Ιωαννίδης, Λίζα Κουρούκλη (1929), Η παλιά στρατώνα / The old army camp (Γ.Ασημακόπουλου - Γ.Βιτάλη) Πέτρος Κυριακός & Θιάσος Βρυσίδας Παντοπούλου (1929), Το σιγαρέττο / The cigarette (Αντ.Βώττη - Ιωαν. Κυπαρίσση) Λίζα Κουρούκλη (1928).

²⁵ Το Δεκέμβριο του 1924 φαίνεται ο Ταβουλαρίδης ως οικονομικός διευθυντής του Θιάσου Παντοπούλου να αρνήθηκε να δώσει ευεργετική παράσταση υπέρ του ελληνικού σχολείου «Σωκράτης» γεγονός που προκάλεσε δυσαρέσκεια την ελληνική κοινότητα. (βλ. Θέατρον. *Ταχυδρόμος (Σικάγο)*, αρ.φ. 78, 29/11/1924, σ. 5).

²⁶ Το 1926 το ελληνικό κοινό της πόλης αποδοκίμαζε πλέον τα μουσικά έργα, με αποτέλεσμα ο θίασος να ανατρέξει στο δοκιμασμένο δραματολόγιο του παρελθόντος. Η απροθυμία του κοινού για την οπερέτα

σύντομη περιοδεία, κατά τη διάρκεια της οποίας ο Κουρούκλης πάλι αναδείχθηκε ο καλύτερος ηθοποιός του θιάσου.²⁷ Στα τέλη του ίδιου χρόνου ο θιάσος επέστρεψε στο Σικάγο με ανανεωμένο ρεπερτόριο όπου συμπεριλάμβανε κυρίως γερμανικές οπερέτες και λίγα ρομαντικά δράματα. Για να καλυφθεί το οπερετικό ρεπερτόριο ο θιάσος προσέλαβε δωδεκαμελές μπαλέτο Αμερικανών. Ωστόσο η ανανέωση του ρεπερτορίου δεν ήταν αρκετή για την επιβίωση του θιάσου, ο οποίος το Πάσχα του 1927 μεταβαίνει στη Νέα Υόρκη²⁸ και δίδει επιτυχώς παραστάσεις οπερέτας. Τον Ιούλιο του 1927 διέκοψε τις παραστάσεις και οι περισσότεροι ηθοποιοί επέστρεψαν στην Ελλάδα, όπου παρέμειναν έως τον Οκτώβριο του ίδιου έτους.²⁹

Τα γεγονότα που εκτυλίχθηκαν στα τέλη του 1927 και στις αρχές του 1928³⁰ στιγματίσαν και καθόρισαν την μετέπειτα καριέρα των δύο ηθοποιών από την Κεφαλονιά. Εκείνη την περίοδο στην επίσημη εφημερίδα των Ελλήνων Ηθοποιών ανακοινώθηκε η απαξιωτική διαγραφή του Κουρούκλη από το Σωματείο και ο Σβορώνος διασύρθηκε με τον χαρακτηρισμό «ο προδότης ηθοποιός». Τι είχε συμβεί;

Μετά την πολυετή προαναφερθείσα περιοδεία και την επιστροφή των ηθοποιών στην Ελλάδα ο Θεόδωρος Ποφάντης, ηθοποιός της οπερέτας Παντοπούλου, αποσχίστηκε και αποφάσισε να επιστρέψει στην Αμερική ως θιασάρχης. Πράγματι το Σεπτέμβριο του 1927 αναχώρησε για τη Νέα Υόρκη ο οπερετικός θιάσος του Ποφάντη, αποτελούμενος από εννιά ηθοποιούς του Σωματείου, ανάμεσά τους και ο Παναγής Σβορώνος, οι οποίοι είχαν εξασφαλίσει όλα τα απαιτούμενα έγγραφα από τις αρμόδιες αρχές για το υπερατλαντικό ταξίδι. Ωστόσο ο Ταβουλαρίδης, ο οποίος είχε πληροφορηθεί τις προθέσεις του ανταγωνιστή, πολύ πριν την άφιξη του νέου θιάσου έστειλε αλλεπάλληλες επιστολές στο Σωματείο απαιτώντας απ' την Εκτελεστική Επιτροπή να εμποδίσει τη μετάβαση του θιάσου στην Αμερική, απειλώντας ότι σε αντίθετη περίπτωση θα συκοφαντούσε στις αμερικανικές αρχές τους ηθοποιούς του Ποφάντη ώστε να απελαθούν. Φαίνεται όμως ότι το Σωματείο δεν έλαβε σοβαρά υπόψη τις απειλές και

οδήγησε στο *Στοιχείο του Πύργου*, όπου πρωταγωνίστησε ο Γεράσιμος Κουρούκλης στο ρόλο του ληστή Γιορομίρ. Ακολούθησε και η *Γενοβέφα*. Τα δύο έργα ωστόσο δεν ήταν αρκετά να αντιστρέψουν το αρνητικό κλίμα. (Το ελληνικόν θέατρον εις την Αμερικήν. *Ελληνικόν Θέατρον*, αρ.φ. 13, 1/2/1926, σ. 2).

²⁷ Τον Ιούνιο του 1926 έδιναν παραστάσεις στο Ντιτρόιτ του Μίσιγκαν. (Οι ξενιτεμένοι συνάδελφοι: Το ελληνικόν θέατρον εις την Αμερικήν. *Ελληνικόν Θέατρον*, αρ.φ. 20, 16/5/1926, σ. 3). Η περιοδεία συνεχίστηκε στις πόλεις Σαν Φραντζίσκο και Λος Άντζελες της Καλιφόρνιας και τέλος στο Σεντ Λούις της πολιτείας Μιζούρι.

²⁸ Το ελληνικόν θέατρον εις την Αμερικήν: Ο θιάσος της κ. Βρυσούλας Παντοπούλου. *Ελληνικόν Θέατρον*, αρ.φ. 45, 1/6/1927, σ. 4.

²⁹ Σχεδόν όλος ο θιάσος επέστρεψε στην Ελλάδα. Το ελληνικόν θέατρον εις την Αμερικήν: Η οπερέτα Βρυσούλας Παντοπούλου. *Ελληνικόν Θέατρον*, 1/11/1926, αρ.φ. 31, σ. 2.

³⁰ Για τις παραστάσεις του Μουσικού Θεάτρου της περιόδου βλ. αναλυτικά: Διακουμοπούλου, Αικατερίνη. *Η τύχη της ελληνικής οπερέτας στην Αμερική του Μεσοπολέμου*. Πρακτικά Συνεδρίου: Μουσική δημιουργία του 20^{ου} αι. για το λυρικό θέατρο και άλλες παραστατικές τέχνες, 27-29/3/2009. Μεγάλη μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας «Λίλιαν Βουδούρη» (τα πρακτικά έχουν αναρτηθεί σε μορφή pdf), σ. 406-413.

αντιθέτως διευκόλυνε το νέο θίασο να αποπλεύσει για την Αμερική πλήττοντας έτσι το μονοπώλιο του Ταβουλαρίδη. Δυστυχώς όμως ο σύζυγος της Παντοπούλου έθεσε σε εφαρμογή το σχέδιο³¹ του με αποτέλεσμα οι νεοαφιχθέντες ηθοποιοί να κρατηθούν υπό άθλιες συνθήκες για τρεις μήνες στο Ellis Island, το νησάκι υποδοχής των μεταναστών στη Νέα Υόρκη.

Η Εκτελεστική Επιτροπή του Σωματείου απ' την πρώτη στιγμή έδρασε μέσω του Υπουργείου Εξωτερικών με σκοπό την απελευθέρωση των ηθοποιών. Ο ίδιος ο Πρωθυπουργός Αλέξανδρος Ζαΐμης, ο οποίος ήταν και Υπουργός Εξωτερικών, έστειλε τηλεγράφημα στο Αμερικανικό Προξενείο στην Αθήνα πιστοποιώντας για τους κρατούμενους και ζητώντας την απελευθέρωσή τους. Εν συνεχεία η Επιτροπή αποφάσισε ομόφωνα την διαγραφή μετ' αποκλεισμού όλων των ηθοποιών του θιάσου Ταβουλαρίδη, επειδή είχαν καταθέσει ενόρκως ψευδείς κατηγορίες εναντίον των συναδέλφων τους. Μάλιστα επειδή οι συκοφαντίες εξέθεταν και την υπόληψη του Σωματείου η Εκτελεστική παρέπεμψε την υπόθεση στη δικαιοσύνη ζητώντας την παραδειγματική τιμωρία. Και ενώ λοιπόν τα μέλη του θιάσου της Παντοπούλου κινδύνευαν ακόμα και να αποκλειστούν από το ταμείο συντάξεων το Σωματείο απέσυρε τις κατηγορίες μόνο για τους Γεράσιμο Κουρούκλη και Αναστάσιο Πάρλα επειδή αποκαλύφθηκε ότι είχαν διαμαρτυρηθεί και αρνηθεί να ψευδομαρτυρήσουν εναντίον των συναδέλφων, αντιμετωπίζοντας την οργή του Ταβουλαρίδη, ο οποίος τους απέλυσε.³²

Απ' την άλλη όλο αυτό το διάστημα ο Σβορώνος ήταν κρατούμενος με τους συναδέλφους του στο Ellis Island. Ο Ταβουλαρίδης βλέποντας ότι οι ενέργειες του Ποφάντη σύντομα θα οδηγούσαν στην απελευθέρωση του θιάσου αποφάσισε να δώσει ένα καίριο χτύπημα στον ανταγωνιστή του. Με μυστική επιστολή πρότεινε στον Σβορώνο, τον πρωταγωνιστή του Ποφάντη, να πληρώσει την εγγύηση απελευθέρωσής του με την προϋπόθεση να εγκαταλείψει τον οπερετικό θίασο Ποφάντη και να συμπράξει με τον οπερετικό θίασο Παντοπούλου. Ο Σβορώνος υπέκυψε στον εκβιασμό, με τον όρο να πάψει ο Ταβουλαρίδης τις κατηγορίες εναντίον των υπολοίπων. Εκ πρώτης όψεως φαίνεται να πρόδωσε τους

³¹ Ο Θέόδωρος Ποφάντης ενώ είχε σχεδόν εξασφαλίσει την απελευθέρωση των ηθοποιών του, καταρρίπτοντας την αρχική κατηγορία περί λαθρομετανάστευσης, ήρθε αντιμέτωπος με νέες συκοφαντίες. Ο Ταβουλαρίδης με τον Σωκράτη Σκιαδά και άλλα μέλη του θιάσου κατέθεσε ενόρκως στις αρμόδιες μεταναστευτικές αρχές απ' τη μια ότι ο Χρ. Γεωργιάδης, ένας από τους κρατούμενους ηθοποιούς, ήταν καταζητούμενος για δολοφονία και απ' την άλλη ότι οι γυναίκες μεταφέρονται στις Η.Π.Α. «διά σωματεμπορείαν και όχι διά το θέατρον». Το αποτέλεσμα βέβαια ήταν να παραταθεί η κράτηση των ηθοποιών, οι οποίοι κινδύνευαν να απελαθούν. Σε επιστολή του τενόρου Βασίλη Σαμουράκη από το Ellis Island προς τον Τηλέμαχο Λεπενιώτη, αναφέρονται λεπτομερώς τα θλιβερά γεγονότα. (Ο θίασος Αμερικής: Αι περιπέτειά του. Αχαρκτήριστος διαγωγή συναδέλφων. Απόφασις και ενέργειαι Εκτελεστικής. *Ελληνικόν Θέατρον*, αρ.φ. 53, 15/12/1927, σ. 3).

³² Σύντομα ο Ταβουλαρίδης επαναπροσέλαβε τον Κουρούκλη. (βλ. *Ο Αρχισιδηρογρός: πρωταγωνιστεί ο Γεράσιμος Κουρούκλης. Εθνικός Κήρυξ (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 4695, 4/3/1928, σ.6 αλλά και Οπερέττα Παντοπούλου: Ευρηγική για το ζεύγος Κουρούκλη, στην αθηναϊκή οπερέττα *Το Διαβολόπαιδο*, ό.π., αρ.φ. 4758, 6/5/1928, σ. 7).

συγκρατούμενους του, οι οποίοι τον αποκήρυξαν. Ο Κεφαλλονίτης βαθύφωνος όμως είχε ένα σχέδιο. Ο Ταβουλαρίδης τον δέσμευσε με συμβόλαιο υποτέλειας και ο Σβορώνος αμέσως μετά την απελευθέρωσή του ήταν υποχρεωμένος να πρωταγωνιστήσει στον *Χορ-χορ Αγά*.³³ Ο θίασος Παντοπούλου διατυμπάνιζε την εξασφάλιση του Σβορώνου και πράγματι το βράδυ της πρεμιέρας η αίθουσα ήταν κατάμεστη από το κοινό που αγωνιούσε να παρακολουθήσει τον σπουδαίο τραγουδιστή του μουσικού θεάτρου. Ο Παναγής Σβορώνος όμως έκανε την χειρότερη εμφάνιση της ζωής του! Η παράσταση διακόπηκε πολλές φορές από γιουχαΐσματα και αποχωρήσεις των θεατών ενώ στο τέλος το εναπομένον κοινό απαίτησε την επιστροφή των χρημάτων του.³⁴ Ο Ταβουλαρίδης αναγκάστηκε να απολύσει τον Σβορώνο παύοντας το απεχθές συμβόλαιο και έτσι ο προδότης ανακηρύχθηκε ήρωας. Όλα αυτά τα θλιβερά γεγονότα τελικά δεν μεταφέρθηκαν στις δικαστικές αίθουσες επειδή οι δύο αντίδικοι, Ταβουλαρίδης και Ποφάντης πέθαναν ενώ παραδόξως οι χήρες Βρυσούλα Παντοπούλου και Μαρία Ποφάντη έσπευσαν να δημιουργήσουν κοινό νέο οπερετικό θίασο.

Το 1931 ο Κουρούκλης πρωταγωνιστεί στην πρώτη ελληνοαμερικανική ομιλούσα ταινία, η οποία έφερε τον τίτλο *Αυτή είναι ζωή*,³⁵ σε σενάριο του Ορφέα Καραβία (από την

³³ Η παράσταση δόθηκε στο Eltinge Theatre. (βλ. Οπερέττα Παντοπούλου: Απόψε ο «Χορ-χορ Αγάς». *Εθνικός Κήρυξ (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ 4653, 29/1/1928, σ.7).

³⁴ Από το θίασο της Αμερικής: Επιστολή του αντιπροσώπου του Σωματείου Β. Σαμουράκη. *Ελληνικόν Θέατρον*, αρ. φ. 56, 15/3/1928, σ. 3).

³⁵ Το Φεβρουάριο του 1931 μια σπουδαία έκπληξη περίμενε το ελληνοαμερικανικό κοινό: παρακολούθησαν την πρώτη ελληνοαμερικανική ομιλούσα ταινία. Το «φωνοκινηματοδράμα» είχε τίτλο «Αυτή είν' η ζωή» (η πρεμιέρα έγινε στις 21/2/1931, βλ. *Αυτή είναι ζωή. Εθνικός Κήρυξ (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 5779, 21/2/1931, σ. 5) και παιζόταν στον κινηματογράφο Proctor's, που βρισκόταν στο κέντρο της Ν.Υ., Fifth Avenue & Broadway. Η παραγωγή της ταινίας έγινε από την Hellenic Cinema Corporation. Στην πραγματικότητα την χρηματοδότησε ο μετανάστης Αντώνης Δάνας. Το σενάριο ήταν γραμμένο από τον Ορφέα Καραβία. Σκηνοθέτης ήταν ο Νίκος Χριστοδούλου, ο οποίος υπήρξε και ο εμπνευστής της πρωτοβουλίας παραγωγής της ταινίας. (Για άγνωστους λόγους τις δεκαετίες που ακολούθησαν αναφέρεται ως σκηνοθέτης της ταινίας ο Τέτος Δημητριάδης, ο οποίος στην πραγματικότητα δεν σχετίστηκε με κανένα στάδιο της παραγωγής και δημιουργίας). Χαρακτηριστική κριτική της εποχής αναφέρει: «Η ταινία αυτή αφήνει μια κάπως φοβισμένη, μεγάλη όμως και βαθειά εντύπωση. Ο αόριστος φόβος προέρχεται από το ότι ο συγγραφέας της, ο Ορφεύς Καραβίας, γνωστός ως επαναστατικός και πολύ φουτουριστής συγγραφέας, αίρει την φοράν ταύτην το πέπλον της ζωής μας, και μας δείχνει μια όψη της τόσο ωμή και αληθινή ώστε ταραίζει το εσωτερικό μας είναι, όπως όλες οι μεγάλες αλήθειες, που μας αφήνουν σκεπτικούς και άφωνους. Ο κόσμος έχει συνηθίσει να βλέπει στην οθόνη ρομάντζες και ψευτοηθικοπλαστικές υποθέσεις, και από συνήθεια αρέσκεται περισσότερο σ' αυτού του είδους τις επιδείξεις για το λόγο ότι μας ευχαριστούν πρόσκαιρα, χωρίς να ξύνουν τις βαθειές πληγές της ζωής μας, εκείνες που ζητάμε να τις διώχνουμε από το νου μας και τα μάτια μας. Ο κ. Καραβίας στην υπόθεση της νέας ταινίας του εφάνη αμείλικτος, θα ηθέλαμε να πούμε τρομερός. Αν τον εννοήσαμε καλά, τόσο στο «Αυτή είν' η ζωή», όσο και στα άλλα έργα του, είναι ένας δυνατός λόγιος, που δεν δυσκολεύεται να βάλει στα γραπτά του ολόκληρη και τετραγωνική τη σφραγίδα των ώριμων ιδεών του, αδιάφορων σχεδόν τελείως στο αν συμβιβάζονται αυτά με τα ήθη τα αγνά ή τα ψεύτικα, της σημερινής κοινωνίας. Κατ' αυτόν, αν δεν συμβιβάζονται σήμερα, ή αύριο, δεν έχει να κάμει. Οραματίζεται κάποια τωρινή, προσεχή, η απώτερη εποχή της ανθρωπίνης ζωής και αυτό τον ικανοποιεί. Όσο για την τεχνική εκτέλεσης και παρουσίασης του νέου έργου του, ειμπόρει να θελήσει να φανεί κανείς αυστηρός και όμως δεν μπορεί, γιατί απλούστατα δεν του επιτρέπεται να το κάνει...» (βλ. Κοκκόρης, Θάνος. Η ελληνική οθόνη: «Αυτή

Ιθάκη). Την ίδια περίοδο μαζί με τη σύζυγό του Λίζα και το ζεύγος Λάμπη και Ειρήνη Βασιλάκη συστήνουν την «Ελληνική Οπερέτα».³⁶ Οι ηθοποιοί δραστηριοποιούνται κυρίως στη Νέα Υόρκη και είναι συχνά προσκεκλημένοι σε ραδιοφωνικούς σταθμούς όπου παρουσιάζουν ζωντανό καλλιτεχνικό πρόγραμμα.³⁷ Παράλληλα μισθώνουν κεντρικό θέατρο στη Νέα Υόρκη και δίνουν συστηματικά παραστάσεις οπερετικών αλλά και επιθεωρησιακών έργων.³⁸ Σύντομα όμως το ζεύγος Βασιλάκη εγκατέλειψε την Αμερική³⁹ και το 1932 ο Κουρούκλης ίδρυσε το νέο θίασο «Ελληνικόν Θέατρον» με πρωταγωνίστρια τη Λίνα Δώρου.⁴⁰ Αν και η οικονομική κρίση έπληττε τις μεσαίες τάξεις ο θίασος του Κουρούκλη σημείωνε τεράστια επιτυχία και ο ίδιος ως πρωταγωνιστής συνέχιζε να έλκει τα ευνοϊκότερα σχόλια.⁴¹ Τα χρόνια που ακολουθούν ο Κουρούκλης έχοντας πια λάβει και την αμερικανική υπηκοότητα γίνεται ο ιδρυτής και πρωταγωνιστής του θιάσου «Έλληνες Ηθοποιοί» (1936), ο οποίος παρουσίαζε σε εναλλασσόμενο ρεπερτόριο έργα πρόζας και οπερέτας.⁴² Το Μάρτιο του 1938 ο Κουρούκλης

είν' η ζωή»: Το φωνοκινηματοδράμα που αποτελεί την αρχή μιας ωραίας ελληνικής επιχειρηματικότητας. *Κυριακάτικος Εθνικός Κήρυξ (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 5780, 22/2/1931, σ. 5). Στην ταινία έπαιζαν οι ηθοποιοί: Άρης Λουκάς, Ρίτα Καρμή, Ο Γεράσιμος Κουρούκλης (Πίνδαρος), ο Λάμπης Βασιλάκης, ο Άλ. Αναστασιάδης, η Κατίνα Θύμιου, η Μύρτα Μυρόρα, η Λόλα Παπαδοπούλου, η Μάκη Καρνέρη, η Πέρσα Βλάχου, ο Σωκράτης Σκιαδάς, ο Θ. Καρέζος, ο Αντ. Μαυρογιάννης ο Μπάμπης Χρήστου και ο Δημοσθένης Ζάττας διεύθυνε την ορχήστρα. (βλ. Διακουμοπούλου, Αικατερίνη. *Το θέατρο του Ελληνισμού στη Νέα Υόρκη από τα τέλη του 19^{ου} αι. έως το 1940*. Δ.Δ. Αθήνα: Πάντειο Παν., 2007, σ. 138).

³⁶ Στην Ελληνική οπερέτα των Κουρούκλη και Βασιλάκη συμμετείχε και το ζεύγος Σκιαδά (Σωκράτης και Εριφύλη), οι οποίοι στο παρελθόν ανήκαν στο θίασο του Ταβουλαρίδη. Το Μάρτιο του 1932 και ενώ το ζεύγος Βασιλάκη έχει αποχωρήσει για την Ελλάδα, λίγο πριν την διάλυση του θιάσου δίνονται τιμητικές παραστάσεις. Αρχικά για το ζεύγος Κουρούκλη με το έργο του Άλ. Δουμά του πατέρα *Η ερωμένη του διαβόλου*, παράσταση στην οποία ο Γεράσιμος Κουρούκλης για ακόμα μια φορά έλαβε εγκωμιαστικές κριτικές. Ακολούθησε η τιμητική του ζεύγους Σκιαδά, η οποία ήταν και αποχαιρετιστήρια. Σε εκείνη την παράσταση εμφανίστηκε για πρώτη φορά η κόρη τους Νανά Σκιαδά. (Το ελληνικόν θέατρον εν Αμερική. *Ελληνικόν θέατρον*, αρ.φ.143, 1/4/1932, σ.4). Η ηθοποιός Νανά Σκιαδά (1919-1974) υπήρξε παντρεμένη με τον ηθοποιό Χρήστο Πάρα.

³⁷ W.B.R.E. ραδιοφωνικός σταθμός του Wilkes Basse, Pa., W.R.N.Y. της Νέας Υόρκης, W.R.A.W. στο Reading, Pa. κ.α. (Οι Έλληνες ηθοποιοί εις την Αμερικήν. *Ελληνικόν θέατρον*, αρ.φ. 130, 15/9/1931, σ. 4).

³⁸ Είχαν μισθώσει το Martin Beck Theatre. Στο θίασο εκτός των δύο ζευγάρια συμμετείχαν και οι: Πέρσα Βλάχου, Δημήτρης Κρυωνάς, Θ. Καρέζος, Τρ. Κλοτσώνης, Σωκράτης Σκιαδάς, Αλέκος Αναστασιάδης. Η σύσταση και έναρξη παραστάσεων του θιάσου έγινε το 1930. Η εναρκτήρια παράσταση της Β' περιόδου για την «Ελληνική Οπερέτα» έγινε το Φεβρουάριο του 1931 με την οπερέτα *Μπλε Μαζούρκα*. Τις χορογραφίες είχε επιμεληθεί ο Άγγελος Κύρος (βλ. Θεατρικά. *Εθνικός Κήρυξ (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 5761, 3/2/1931, σ. 5). Στις 15/2/1931 δόθηκε ευεργετική για τη Λίζα Κουρούκλη με την οπερέτα του Χατζηαποστόλου *Βλάμισσα* (βλ. Θεατρικά. *Εθνικός Κήρυξ (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 5772, 14/2/1931, σ. 5). Ενώ στι 1/3/1931 ακολούθησε η τιμητική για την Πέρσα Βλάχου με την τρίπρακτη επιθεώρηση *Κουβέντα να γίνεται* (βλ. Ελληνική Οπερέτα. *Εθνικός Κήρυξ (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 5779, 21/2/1931, σ. 5).

³⁹ Οι εν Αμερική Έλληνες ηθοποιοί. *Ελληνικόν θέατρον*, αρ.φ. 142, 15/3/1932, σ. 4.

⁴⁰ Στις 15/5/1932 ο θίασος Ελληνικόν Θέατρον εμφανίστηκε στο Selwyn Theatre στο West Broadway με το έργο *Κακούργα πεθερά*. (Θ.Μ. φακ. 227Γ, αταξινόμητο πρόγραμμα).

⁴¹ Οι ηθοποιοί μας εις την Αμερικήν. *Ελληνικόν θέατρον*, αρ.φ.159, 1/12/1932, σ. 1.

⁴² Στις 9/3/1938 πρωτοπαίχτηκε το *Κόκκινο Πουκάμισο* του Σπύρου Μελά από το θίασο του Γεράσιμου Κουρούκλη «Έλληνες Ηθοποιοί». (βλ. Διαφήμιση. *Εμπρός (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 1243, 4/3/1938, σ.3). Ο Κουρούκλης για ακόμα μια φορά έλαβε θετικότερες κριτικές για την «αριστοτεχνική» του ερμηνεία. (βλ. Η τιμητική του Γιάννη και της Κατίνας Θύμιου ήτο επιτυχής. *Εμπρός (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 1246, 15/3/1938,

μετέβη στο Σικάγο για να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες άφιξης⁴³ του θιάσου του και μάλιστα συνέπραξε με την εκεί εγκατεστημένη Βρυσούλα Παντοπούλου. Η παραμονή του θιάσου στο Σικάγο κρίνεται επιτυχώς, καλλιτεχνικώς και εισπρακτικώς, με αποτέλεσμα τις συνεχείς αναβολές επιστροφής στη μόνιμη βάση, τη Νέα Υόρκη. Μάλιστα ο θιάσος Έλληνες Ηθοποιοί το Δεκέμβριο το 1938 γίνεται αποκλειστικά οπερετικός χάρη στην σύμπραξη του Φώτη Αργυρόπουλου και της Ξένης Δράμαλη, ενώ μαέστρος παραμένει ο Δημοσθένης Ζάττας.⁴⁴

Ο βαρύτονος Σβορώνος, αμέσως μετά τη λήξη των περιπετειών του, ίδρυσε τον θιάσο «Αθηναϊκή οπερέτα», με σοπράνο και αυτός τη Λίνα Δώρου, τενόρο το Βασίλη Σαμουράκη, σιγόντο τον Μ. Χρίστου, μεσόφωνο την Βασιλική Δρόσου και μαέστρο το Διομήδη Αυλωνίτη. Μαζί τους συνέπραξαν και ελληνοαμερικανοί ηθοποιοί όπου διέμεναν πολλά χρόνια στην Νέα Υόρκη.⁴⁵ Την διετία που ακολουθεί, 1928- 1930, ο οπερετικός θιάσος του Σβορώνου, χάρη στη Λίνα Δώρου, σημειώνει μεγάλη καλλιτεχνική και εισπρακτική επιτυχία καθιστώντας τον δικαίως ως το σπουδαιότερο θιάσο του ελληνοαμερικανικού θιάσου.⁴⁶

Ο Σβορώνος αν και είχε δημιουργήσει στη Νέα Υόρκη τον πλέον επιτυχημένο οπερετικό θιάσο αποφάσισε να επιστρέψει στην πατρίδα. Στα τέλη του 1930 εμφανίστηκε στην παράσταση για την πεντηκονταετηρίδα της Ευαγγελίας Παρασκευοπούλου⁴⁷ και ακολούθησε μια αδιάλειπτη θεατρική παρουσία έως το 1939 συμπράττοντας με την Ελένη Χαλκούτση,⁴⁸ την Ανθή

σ. 6). Λίγες ημέρες αργότερα στις 18/3/1938 ο θιάσος εμφανίστηκε πάλι στο Silver Ball room του Capitol Hall της Νέας Υόρκης με τα έργα *Η φιλενάδα μας* και την μονόπρακτη οπερέτα *Τα αρραβωνιάσματα στο νησί* (βλ. Διαφήμιση, *Εμπρός (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 1246, 15/3/1938, σ. 6).

⁴³ Εξασφάλισε το Women's Club Theatre και η έναρξη των παραστάσεων έγινε στις 6/4/1938 με το τρίπρακτο δράμα *Είκοσι χρόνια στα κάτεργα* (βλ. Ελληνικόν θέατρον: Ο θιάσος των «Ελλήνων Ηθοποιών» εμφανίζεται την Τετάρτη εν Σικάγω. *Εμπρός (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 1251, 1/4/1938, σ. 3).

⁴⁴ Το Σικάγο αποκτά μόνιμον ελληνικόν θέατρον. *Εμπρός (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 1351, 2/12/1938, σ. 7. αλλά και αρ.φ. 1354, 13/12/1938.

⁴⁵ Νίκος Πάτσης, Άννα Πάτση, Κατίνα Θύμιου, Ελένη Χρηστίδου, Γιάννης Θύμιος, Νίκος Ζαπνουκαγιάς κ.α. (βλ. Ελληνικόν θέατρον: Η Αθηναϊκή Οπερέταν. *Εθνικός Κήρυξ (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 4877, 2/9/1928, σ. 6). Κατά καιρούς, κυρίως ανάλογα με τις απαιτήσεις της διανομής, συμμετείχαν και νέα μέλη: οι τενόροι Εμ. Μπαλούρδος, Γ. Εμμανουήλ, ο βαθύφωνος Χρ. Δημητρακόπουλος (βλ. Σήμερα το «Πρώτον φιλί» από την «Αθηναϊκή Οπερέτα». *Εθνικός Κήρυξ (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 4919, 14/10/1928, σ. 7), ο τενόρος (;) Σπυριδέλης («Πως γλεντάνε στην Αθήνα». *Εθνικός Κήρυξ (Νέα Υόρκη)*, αρ.φ. 4940, 4/11/1928, σ. 6).

⁴⁶ *Η δαιμονισμένη, Το πρώτο φιλί, Η ποσέμικη αγάπη, Η γυναίκα του δρόμου, Μακρής, Κοντός και Σία, Ροζίτας, Ο χορός της τύχης, Το κορίτσι της Γειτονιάς, Ο μπεμπές των Αθηνών, Κάτια η χορεύτρια, Εκκεντρικές Ενωματίες, Η μοντέρνα καμαριέρα, Η πριγκίπισσα της Τσάρδας, Απόχρηδων των Αθηνών.* (αναλυτικά την παραστασιογραφία του ρεπερτορίου της Αθηναϊκής Οπερέτας βλ. Διακουμοπούλου, Αικατερίνη. *Η τύχη της ελληνικής οπερέτας στην Αμερική του Μεσοπολέμου*, ό.π., σ. 410-413).

⁴⁷ Στο θέατρο «Κεντρικόν», στις 20/11/1930, στο δράμα *Ένσαρκον Άγαλμα* (Παναγής Σβορώνος: Μαρκήσιος Καστανιόλα), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 24/1-3678).

⁴⁸ Η συνεργασία του Σβορώνου με τη Χαλκούτση διαρκεί από τον Απρίλιο έως τον Ιούνιο του 1931: Θέατρο του Λευκού Πύργου, στη Θεσσαλονίκη, 24/4/1931, *Βέρα Μιρτσέβα*, (Παναγής Σβορώνος: Μισέλ Σταλομπέσκι, ανακριτής), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 3/3-875), 25/4/1931, *Υπουργείον Έρωτος*, (Παναγής Σβορώνος: Πλουβιέ, Υπουργός της Αριστεράς), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 3/3-880), 28/4/1931, *Γδύσου και Πέσε*, (Παναγής Σβορώνος: Ιβ Πλουμενάκ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 3/3-876), 29/4/1931, *Η Έχθρα*, (Παναγής Σβορώνος: Λόρδος Μομπ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 3/3-877), 15/5/1931, *Τι να την κάμω την*

Μπασταλέ,⁴⁹ τον Μάριο και την Ηώ Παλαιολόγου,⁵⁰ τον Πέλο Κατσέλη,⁵¹ την Αλίκη Θεοδωρίδου, τον Βασίλη Λογοθετίδη, τον Κώστα Μουσούρη, τον Σπύρο Πατρίκιο⁵² κ.α. Το

ψυχή, (Παναγής Σβορώνος: Λώνης) και την ίδια ημέρα *Ο Ποδοσφαιριστής* (Παναγής Σβορώνος: Άλκης Μούρτζος), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 3/3-882). Στο «Κινηματοθέατρον Θρούριον», 9/6/1931, *Τα αρραβωνιάσματα*, (Παναγής Σβορώνος: Ρούπης), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 3/21-965).

⁴⁹ Το Νοέμβριο του 1933 συστήνει προσωπικό θίασο συμπράττοντας με την Αγνή Μπασταλέ και εμφανίζονται στην αίθουσα «Αμέρικα» στο «Μέγαρο Σαμαρτζή»: 16/11/1933, *Ο Αρχισιδηρουργός*, (Παναγής Σβορώνος: Μουλινέ), στην ίδια παράσταση εμφανίστηκε και κάποια Μάρσια Σβορώνου, (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 14/4-2353), στις 17/11/1933, *Κύριος Υπουργός της Δικαιοσύνης*, (Παναγής Σβορώνος: Τρικούαν, Πρόεδρος Δημοκρατίας), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 14/4-2353). Οι παραστάσεις συνεχίστηκαν στο «Θέατρο Τριανόν»: 25/11/1933, *Αι δύο ορφαναί*, (Παναγής Σβορώνος: Πικάρ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 14/3-2358), 29/11/1933, *Η φλόγα*, (Παναγής Σβορώνος: Τζων ο Άσπρος), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 14/3-2355).

⁵⁰ Το 1934 ο Σβορώνος προσλαμβάνεται στο θίασο του Μάριου Παλαιολόγου και πραγματοποιεί περιοδεία στην ελληνική επαρχία. Οι παραστάσεις ξεκινούν στο Αίγιο: *Τρελλοκόριτσο*, (Παναγής Σβορώνος: Βερνώ, Αστυνομικός), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/12-4552 και 31/12-4556), *Πυγμαλίων*, (Παναγής Σβορώνος: Ντουλίτελ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/12-4554), *Καμπούρης*, (Παναγής Σβορώνος: Γιατρός Μπαρνί), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/12-4552), *Γελοιοποιοί του Βασιλέως*, (Παναγής Σβορώνος: Ο δήμιος), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/12-4547), *Αγορρο φρούτο*, (Παναγής Σβορώνος: Τράουετ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/12-4558). Το 1937 ο Σβορώνος επανεντάχθηκε στο θίασο Παλαιολόγου, όπου τον συναντάμε για τελευταία φορά το 1939. Εμφανίζονται στο «Θέατρο Ποικιλιών», 24/3/1937, *Τρελλοκόριτσο*, (Παναγής Σβορώνος: Βερνώ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/4-4591), το 1939 (χωρίς ημ/νία), *Χαμένοι στο σκοτάδι*, (Παναγής Σβορώνος: Μπαρτολέτι), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/4-4601).

⁵¹ Την καλλιτεχνική περίοδο 1934-1935 εμφανίζεται ταυτόχρονα σε δύο θιάσους. Στην «Καλλιτεχνική Συντροφιά» του Πέλου Κατσέλη και στο «Θίασο Αλίκη (Θεοδωρίδου) – Λογοθετίδης – Μουσούρης». Με τον Πέλο Κατσέλη εμφανίστηκε στην «Αίθουσα Αναπλάσεως»: 12/11/1934, *Έγκλημα της Λαβίνια Μόρλαντ* (Παναγής Σβορώνος: Υπηρέτης), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 58/2-5311), 12/2/1935, *Ο άνθρωπος που σκότωσε*, (Παναγής Σβορώνος: Υπηρέτης), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 58/4-5370). Ο Σβορώνος συμμετείχε και στην περιοδεία της «Καλλιτεχνικής Συντροφιάς» σε Άργος, Αίγιο, Καλαμάτα κ.α. (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 58/3-5319 και 58/5-5334 και 58/6-5349 και 58/4-5372). Με το θίασο «Αλίκη-Λογοθετίδη-Μουσούρη» εμφανίστηκε την ίδια περίοδο στο χειμερινό θέατρο «Αλίκη», *Το παραμύθι της ευτυχίας*, (δεν αναγράφεται η ημερομηνία), (Παναγής Σβορώνος: ένας κύριος), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 58/4-5370), 22/2/1935, η επιθεώρηση *Μουβιτόν*, (Παναγής Σβορώνος: Νοικοκύρης), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 9/23-9643), 24/3/1935, εμπλουτισμένη η προηγούμενη επιθεώρηση *Μουβιτόν, σειρά Β΄*, (Παναγής Σβορώνος: Νοικοκύρης), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 9/23-9645).

⁵² Το 1936 ο Σπύρος Πατρίκιος συμπράττει με τον Μάριο και την Ηώ Παλαιολόγου και δίνουν παραστάσεις στο «Θέατρον Λαϊκόν» στο Παγκράτι. Στο θίασο επαναπρολαμβάνεται ο Σβορώνος: *Ρομάντζο*, (Παναγής Σβορώνος: Τζων), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/24-4356), *Η κυρία με τας καμελίας*, (Παναγής Σβορώνος: Κόμης Ντεζιρέ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/24-4337), *Θα με παντρευτείς*, (Παναγής Σβορώνος: Μαρκήσιος ντε Σανταλάρ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/24-4353), *Η επιστροφή του ασώτου*, (Παναγής Σβορώνος: Σαμπρ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/24-4357), *Η γυναίκα είναι αυτή ο διάβολος!*, (Παναγής Σβορώνος: Μαρκήσιος Μονφεράν), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/24-4344), *Γαϊδούρι του Μπουριντάν*, (Παναγής Σβορώνος: Μωράνης), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/24-4346), *Η άγνωστος*, (Παναγής Σβορώνος: Περισάρ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/24-4348). Οι παραστάσεις του θιάσου συνεχίστηκαν στη Θεσσαλονίκη, στο Θέατρο του Λευκού Πύργου: 30/11/1936, *Το Γαϊδούρι του Μπουριντάν*, (Παναγής Σβορώνος: Αδόλφος), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/5-4348), 2/12/1936 και 3/12/1936, *Το Κουρέλι*, (Παναγής Σβορώνος: Καΐσαρ), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/5-4436 και 31/5-4473), 3/12/1936 και 5/12/1936 *Η ξαδελφούλα μου η Ρένα*, (Παναγής Σβορώνος: Ταγματάρχης ντε Κομπρά), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/5-4473 και 31/5-4477), 4/12/1936 *Υπουργός και Προεδρίνα*, (Παναγής Σβορώνος: Τρικούαν), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/5-4468 και 31/5-4472), 5/12/1936, *Ρομάντζο*, (Παναγής Σβορώνος: Αδόλφος), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/5-4477), 9/12/1936, *Καμπούρης*, (Παναγής Σβορώνος: Ιατρός Μπαρνί), (Θ.Μ., κωδ. πρ.: θέση: 31/5-4467).

1932 συμμετέχει στην κινηματογραφική μεταφορά του δραματικού ειδυλλίου *Ο Αγαπητικός της Βοσκοπούλας*⁵³ και μέχρι το 1951 έπαιξε σε ακόμα τρεις ελληνικές ταινίες.⁵⁴

Οι ζωές των Κουρούκλη και Σβορώνου, διασταυρώθηκαν στην Κεφαλονιά, σε αθηναϊκούς θιάσους, στην Αίγυπτο, στις αμερικανικές πολιτείες κ.α. δίνοντας μια ιδιότυπη συνοχή στην καλλιτεχνική τους πορεία αλλά και παράλληλα βιώνοντας από διαφορετική οπτική τη ελληνική θεατρική ζωή του πρώτου μισού του 20^{ου} αι.

⁵³Σκηνοθεσία: Τσακίρης Δημήτρης, Παρασκευάς Ηλίας. Είδος: μεγάλου μήκους, Βουκολική, «Φουστανέλα». Διασκευή σεναρίου: Τσακίρης Δημήτρης, Παρασκευάς Ηλίας. Δ/ντής Φωτογραφίας: Τζανέτης Εμμανουήλ, Koerner Herbert. Μουσική Σύνθεση: Λαυράγκας Διονύσιος, μάλιστα μελοποίησε και το ποίημα του Γιάννη Ζαλοκώστα *Μια Βοσκοπούλα αγάπησα*. Πρόκειται για την τρίτη κατά σειρά ταινία του είδους (μετά την *Γκόλφω* του Μπαχατώρη (1914) και την *Αστέρω* του Γαζιάδη (1929)). Είναι η πρώτη ομιλούσα ελληνική ταινία που γυρίστηκε στην Ελλάδα. Το ντουμπλάζ έγινε στο Βερολίνο και τα γυρίσματα της ταινίας πραγματοποιήθηκαν στην Εύβοια. (βλ. για την ελληνική φιλομορφία: Σολδάτος, Γιάννης. *Ένας αιώνας ελληνικός κινηματογράφος: 1900-1970*. Αθήνα: Κοχλίας, 2002. 458σ. και Βαλούκος, Στάθης. *Η φιλομορφία του ελληνικού κινηματογράφου: 1914-2007*. Αθήνα: Αιγόκερως, 2007. 597σ. και Σταθακόπουλος, Χρήστος και Άγγελος Ρούβας. *Ελληνικός Κινηματογράφος: Ιστορία, φιλομορφία, βιογραφικά: 1905-1970*. Αθήνα: Ίδρυμα Σ.Ο.Φ.Ι.Α., 2005. 613σ.).

⁵⁴*Η θύελλα πέρασε*, 1943. Σκηνοθεσία-σενάριο: Μπακόπουλους Τάκης. Είδος: Μεγάλου μήκους, κοινωνική, δραματική. Δ/ντής φωτογραφίας: Τζανέτης Εμμανουήλ, Μουσική: Βελλάς Γιάννης, Παραγωγή: Ολύμπια Φιλμ, Παραγωγός: Περγαντής Ηλίας. Στην ταινία αυτή έκανε και την πρώτη κινηματογραφική του εμφάνιση ο Χριστόφορος Νέζερ. *Ο μεθύστακας*, 1949. Σκηνοθεσία-σενάριο: Τζαβέλλας Γιώργος. Είδος: Μεγάλου μήκους, κοινωνική, δραματική. Δ/ντής φωτογραφίας: Χεπ Ζόζεφ, Σκηνογράφος: Μολφέσης Φαίδων, Μουσική: Γιαννίδης Κώστας, Παραγωγή: Φίνος Φιλμ. *Τα 4 σκαλοπάτια*, 1951. Σκηνοθεσία: Ζερβός Γιώργος. Σενάριο: Ασημακόπουλος Γιώργος, Είδος: Μεγάλου μήκους, αισθηματική κωμωδία, Δ/ντής φωτογραφία: Γαζιάδης Μιχάλης, Σκηνογράφος: Σακελλαράκης Γιώργος, Μουσική: Παλλάντιος Μενέλαος, Παραγωγή: Ανζερβός. (βλ. Αραμπατζής, Γιώργος. *Λαϊκισμός και κινηματογράφος: - Μελέτη για τον ελληνικό λαϊκό κινηματογράφο της δεκαετίας του 60*. Αθήνα: Ροές, 1991. 77σ. και Αθανασάτου, Ιωάννα. *Ελληνικός Κινηματογράφος (1950-1967): Λαϊκή μνήμη και ιδεολογία*. Αθήνα: Finatec, 2001. 399σ.).